

Sygn. akt II Ca 540/15

POSTANOWIENIE

Dnia 28 września 2015 roku

Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSO Grzegorz Ślęzak
Sędziowie:	SSO Stanisław Łęgosz SSO Ewa Tomczyk (spr.)
Protokolant:	st. sekr. sąd. Anna Owczarska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 14 września 2015 roku

sprawy z wniosku Ł. K. i S. K.

o zatwierdzenie przez sąd uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku i odebranie oświadczenia o odrzuceniu spadku po W. K.

na skutek apelacji wnioskodawców

od postanowienia Sądu Rejonowego w Radomsku z dnia 16 marca 2015 roku, sygn. akt I Ns 1282/14

postanawia: uchylić zaskarżone postanowienie i sprawę przekazać do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Radomsku pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania za instancję odwoławczą.

G. Ś.

S. Ł. E. T.

Na oryginale właściwe podpisy

Sygn. akt II Ca 540/15

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 16 marca 2015 roku Sąd Rejonowy w Radomsku oddalił wniosek S. K. i Ł. K. o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku i odebranie oświadczenia o odrzuceniu spadku po W. K. oraz ustalił, że każdy z wnioskodawców ponosi koszty związane ze swoim udziałem w sprawie we własnym zakresie.

Apelację od powyższego postanowienia wnieśli wnioskodawcy, wnosząc o zmianę zaskarżonego postanowienia poprzez uwzględnienie wniosku. Z uzasadnienia apelacji wynika, że nie zgadzają się z oceną Sądu I instancji, że brak

było podstaw prawnych do zatwierdzenia uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczeń o odrzuceniu spadku po ich ojcu W. K..

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 387 § 2¹ k.p.c. w brzmieniu obowiązującym od 27 października 2014 r. jeżeli sąd drugiej instancji nie przeprowadził postępowania dowodowego ani nie zmienił ustaleń faktycznych sądu pierwszej instancji, a w apelacji nie zgłoszono zarzutów dotyczących tych ustaleń, uzasadnienie wyroku może zawierać jedynie wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. Taka sytuacja miała miejsce w sprawie, przez co Sąd Okręgowy postanowił ograniczyć uzasadnienie do rozważań prawnych.

Apelacja zasługuje na uwzględnienie w takim zakresie, w jakim rodzi konieczność uchylenia zaskarżonego orzeczenia.

Wskazać należy, że w postępowaniu nieprocesowym obowiązuje zasada, że winno się ono toczyć z udziałem wszystkich osób, których praw dotyczy wynik postępowania oraz że sąd wzywa osoby zainteresowane do udziału w sprawie (art. 510 § 1 i 2 k.p.c.). Także do Sądu II instancji należy dbałość, aby wszystkie zainteresowane osoby stały się uczestnikami postępowania nieprocesowego.

Rozstrzygnięcie sądu spadku w przedmiocie zatwierdzenia oświadczenia spadkobiercy o uchyleniu się od skutków prawnych niezachowania terminu do odrzucenia spadku (art. 1019 § 2 i 3 k.c.) ma samodzielny charakter i może nastąpić także po stwierdzeniu nabycia spadku (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 2007 r., III CZP 53/07, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 78). Zatwierdzenie przez sąd oświadczenia spadkobiercy określonego w art. 1019 § 2 k.c., z jednoczesnym odrzuceniem spadku, ma bezpośredni wpływ na ustalenie kręgu spadkobierców i na ich odpowiedzialność za długi spadkowe. Postępowanie to jest zintegrowane z postępowaniem o stwierdzenie nabycia spadku w tym sensie, że jego skutkiem jest weryfikacja osób uprawnionych do spadkobrania. Wskazać bowiem należy, że jeżeli do odrzucenia spadku na podstawie art. 1019 k.c. dojdzie po prawomocnym stwierdzeniu nabycia spadku, to sąd spadku z urzędu dokonuje zmiany postanowienia spadkowego (art. 690 § 2 k.p.c.). W piśmiennictwie wyrażony został na tle tych powiązań pogląd, że uczestnikami postępowania w przedmiocie uchylenia się przez spadkobiercę od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku są wszyscy uczestnicy postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, bowiem takie oświadczenia mogą wywierać wpływ na ich prawa. Pogląd ten podzielił Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 6 lipca 2012 r., V CSK 313/11, Lex nr 1228457).

Uczestnikami postępowania o stwierdzenie nabycia spadku po W. K. oprócz wnioskodawców z niniejszej sprawy byli: (...) w T. występujący jak wnioskodawca oraz J. K. i T. K. będący rodzicami spadkodawcy. Sąd I instancji zaniechał wezwania ich do udziału w sprawie o zatwierdzenie się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia spadkowego.

Nadto w toku postępowania rozpoznawczego przed Sądem pierwszej instancji wnioskodawcy powoływali się na to, że spadkodawca posiadał zadłużenie w (...) Dodatkowo powyższa okoliczność wynikała z załączonych do rozpoznawanej sprawy akt sprawy o stwierdzenie nabycie spadku po W. K. sygn. akt (...), w której powyższy wierzyciel we wniosku z dnia 26.08.2013 r. wskazał, że jest W. K. był jego dłużnikiem i wnosił o doręczenie odpisu postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po nim (k. 44,48, 49 akt sprawy sygn.. akt (...)). Należy podkreślić, że interes prawny wierzyciela w postępowaniu nieprocesowym, mogącym mieć wpływ na wypłacalność jego dłużnika, jest respektowany w judykaturze (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 2009 r., III CZP 103/09, OSNC-ZD 2010, Nr 3, poz. 82).

Konkludując, w sprawie z wniosku Ł. K. i S. K. o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych uchybienia terminowi do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku, wobec wcześniej toczącego się postępowania o stwierdzenie nabycia spadku oraz ujawnienia kręgu osób zainteresowanych w ustaleniu porządku spadkobrania po W. K., niezbędne było wezwanie do udziału w sprawie uczestników postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, a nadto ujawnione po zakończeniu postępowania spadkowego wierzyciela w osobie (...) w G..

Zaniechanie tej czynności przez Sąd I instancji uzasadniało uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Co prawda niewzięcie przez zainteresowanego udziału w sprawie rozpoznawanej w postępowaniu nieprocesowym nie powoduje nieważności postępowania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21.06.2012 r., II CSK 509/11, Lex nr 1229958), nie mniej w okolicznościach sprawy zachodziły podstawy do uchylenia zaskarżonego postanowienia.

Ma to związek z faktem, że w sprawie o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych nie złożenia w terminie oświadczenia spadkowego zapada orzeczenie uwzględniające lub oddalające wniosek, a zatem okoliczności uchybienia terminowi podlegają ocenie i jest pole dla prezentowania przez osoby zainteresowane w wyniku tego postępowania ich własnego stanowiska, kwestionowania twierdzeń wnioskodawcy i przedstawiania wniosków dowodowych.

Sąd Rejonowy uznał, że brak jest podstaw do zatwierdzenia oświadczeń wnioskodawców o uchyleniu się od skutków prawnych nie złożenia w terminie oświadczeń o odrzuceniu spadku bowiem wnioskodawcy nie dołożyli należytej staranności w ustalaniu rzeczywistego stanu majątku spadkowego.

Sąd I instancji w swych rozważaniach prawnych trafnie przyjmuje, że błędem, o którym traktuje art. 1019 § 1 k.c. dającym podstawę do uchylenia się od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku (art. 1019 § 2 k.c.), nie jest niezajomość przedmiotu spadku pozostająca w związku przyczynowym z niedołożeniem przez spadkodawcę należytej staranności w ustaleniu rzeczywistego stanu majątku spadkowego. W orzecznictwie wskazuje się, że poprzestanie na pozbawionym jakichkolwiek konkretnych podstaw przypuszczeniu dotyczącym stanu majątku spadkowego nie może być uznane za błąd istotny, lecz za lekkomyślność, która nie stanowi podstawy uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia (niezłożenia oświadczenia) woli na podstawie przepisów o wadach oświadczenia woli. Stanowisko to jest słuszne, dostrzec w nim należy odwołanie się do samej istoty błędu prawnie doniosłego, który - przez dopuszczenie uchylenia się od skutków oświadczenia dotkniętego taką wadą - umożliwia odstępianie od zasady, że każdy ponosi ryzyko swego błędu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30.06.2005 r., IV CK 799/04, OSNC z 2006 r., nr 5, poz. 94, Lex nr 159101).

Sąd I instancji formułując prawidłową tezę, że uchylenie się od skutków prawnych z powołaniem się na błąd jest dopuszczalne jedynie wtedy, gdy niezajomość ta nie pozostaje w związku przyczynowym z niedołożeniem należytej staranności w ustalaniu rzeczywistego stanu majątku spadkowego, błędnie jednak uznał, że brak czynnego udziału skarżących w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku oraz nie przedstawienie przez nich dowodów na okoliczność, że podejmowali starania w celu ustalenia stanu majątkowego swego zmarłego ojca musi skutkować oceną o niedołożeniu przez spadkobierców należytej staranności wyłączającej skuteczne powołanie się na błąd co do przedmiotu spadku.

Z samej okoliczności, że z postępowania o stwierdzenie nabycia spadku wynikało, że spadkodawca był zadłużony w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych nie można wywodzić dla wnioskodawców negatywnych skutków. Podkreślić bowiem należy, że w dacie, w której Ł. K. i S. K. zostali wezwani do udziału w sprawie spadkowej upłynął już półroczny termin do złożenia oświadczenia spadkowego a nadto w chwili gdy toczyło się postępowanie spadkowe wnioskodawcy nie wiedzieli o zasadniczym długu spadkowym, jakim jest zadłużenie w (...), o którym dowiedzieli się dopiero w listopadzie 2013 r.

Powstaje pytanie, jakie akty staranności powinni w tej sytuacji podjąć skarżący, aby nie można było zarzucić im niedołożenia należytej staranności. W szczególności z uzasadnienia zaskarżonego postanowienia nie wynika, jakie akty staranności powinny być, a nie zostały przez wnioskodawców podjęte. Innymi słowy Sąd nie wskazał, jaka- w jego ocenie- istniała możliwość uzyskania przez spadkobierców wiedzy o istnieniu długu w (...). Oznacza, że Sąd nie wyjaśnił, czy spadkobiercom można przypisać konkretne zaniechanie, którego następstwem jest niezajomość przedmiotu spadku, a bez rozważenia tej kwestii, na tle okoliczności sprawy, nie było podstaw do formułowania tezy, że brak wiedzy o rzeczywistym stanie majątku spadkowego był wynikiem braku staranności po stronie spadkobierców.

Biorąc pod uwagę, że wnioskodawcy nie utrzymywali z ojcem wobec jego nagannego zachowania od wielu lat żadnego kontaktu (spadkodawca był pozbawiony władzy rodzicielskiej nad swymi dziećmi), nie znali jego sytuacji materialnej. Tymczasem na polskim rynku istnieje kilkadziesiąt instytucji udzielających pożyczki i kredyty (banki, kasy oszczędnościowo -kredytowe, instytucje parabankowe). Jeśli się uwzględni zasady udzielania przez nie informacji jedynie na żądanie osób potrafiących wykazać swe zainteresowanie uzyskaniem informacji (najczęściej uprzednim stwierdzeniem nabycie spadku) zdaje się, że trudno mówić, że po stronie wnioskodawców istniały rzeczywiste i realne możliwości powzięcia informacji o istnieniu długu. Inaczej sytuacja przedstawiałaby się gdyby wnioskodawcy mieszkali z ojcem lub utrzymywali z nim regularne kontakty, gdyby byli poręczycielami zaciągniętych przez niego zobowiązań lub gdyby była do nich kierowana w terminie do złożenia oświadczeń spadkowych korespondencja wierzycieli informująca o zadłużeniu spadkodawcy.

Poza tym oceniając okoliczności sprawy należy pamiętać że wnioskodawcy są osobami młodymi, wkraczającymi dopiero w dorosłe życie, a z racji wszelkich trudów swego dotychczasowego życia (rozwód rodziców, pozbawienie ojca władzy rodzicielskiej, śmierć matki, wychowanie S. K. w rodzinie zastępczej) nie mogli liczyć na wsparcie i zainteresowanie ze strony swoich najbliższych, także w tak trudnej dla nich sprawie dziedziczenia po ojcu.

Nie można też wymagać od spadkobierców, aby w przypadku gdy nie znają przedmiotu spadku składali oświadczenie o odrzuceniu spadku z ostrożności, na wypadek, gdyby w późniejszym czasie długi spadkowe zostały ujawnione.

Powyższe okoliczności, wobec nie występowania w postępowaniu jako uczestników wskazanych wyżej osób zainteresowanych uniemożliwiła Sądowi odwoławczemu zmianę zaskarżonego postanowienia. Jak wskazał Sąd Najwyższego w postanowieniu z dnia 21 maja 2002 r. (III CKN 948/00, opubl. OSNC z 2003 r., Nr 5, poz. 68) wydanym w stanie faktycznym, w którym osoba zainteresowana wstąpiła do udziału w sprawie dopiero w postępowaniu apelacyjnym, wstąpienie takie, powodujące - w okolicznościach sprawy - pozbawienie go prawa do zaskarżenia orzeczenia sądu drugiej instancji (art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji), stanowi podstawę uchylecia zaskarżonego postanowienia sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, przy czym podstawa uchylecia zaskarżonego orzeczenia nie wynika z przepisów kodeksu postępowania cywilnego lecz bezpośrednio z Konstytucji - art. 8 ust. 2 Konstytucji. Argumentacja przywołana w powyższym orzeczeniu jest aktualna również w stanie faktycznym sprawy, bowiem okoliczności uchybienia terminowi są polem dla prezentowania przez osoby zainteresowane w wyniku tego postępowania ich własnego stanowiska, kwestionowania twierdzeń wnioskodawcy i przedstawiania wniosków dowodowych.

Z omówionych względów na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. orzeczono jak w sentencji postanowienia.

Ponownie rozpoznając sprawę Sąd Rejonowy wezwie do udziału w sprawie osoby będące uczestnikami postępowania spadkowego oraz (...) w G. i przeprowadzi postępowanie dowodowe z ich udziałem.

Na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. Sądowi pierwszej instancji pozostawiono rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.